

Tallissa vai taksissa – synnytys ei katso paikkaa

Jeesus-lapsi sai syntyä tallin pahnolle aasien seuraan. Perhe oli matkalla verolle pantavaksi, ja siksi nykytermein puhuttaisiin matkasynnytyksestä – tai verotuksen haitoista. Marian synnytys sujui varmasti ongelmitta niin kuin valtaosa synnytyksistä sujuu; onhan kyseessä yksi ihmiselämän tavallisimmista tapahtumista. Jeesus oli terve lapsi. Ainakaan allergioista hänen tuskin tarvitsi kärsiä, sillä talliympäristöstä sai varmaankin riittävästi allergioilta suojaavaa antigeenistimulaatiota. Nykyisin kehittyneissä maissa synnytyksen ajankohtaa arvioidaan pois jääneiden kuukautisten, positiivisen raskauskokeen tuloksen, raskausoireiden ja ennen kaikkea alkuraskauden kaikukuvauslöydöksen perusteella. Silti synnytys saattaa yllättää periaatteessa missä raskauden vaiheessa tahansa. Hippokrateen sanoja lainaten synnytys käynnistyy silloin, kun sikiö asettaa jalkansa kohdun pohjalle ja ponnistaa itsensä raivoisasti ulos. Hippokrates oli oikeassa, sillä sikiö todella osallistuu oman syntymänsä käynnistymiseen mutta ei jalkatyöllä vaan herkillä hormoni- ja muilla vaikutuksilla. Terve sikiö ei tietenkään haluaisi syntyä keskosenä, mutta silti synnytyksiä käynnistyy yllättäen ennenaikaisesti. Keskos-synnytyksistä valtaosa johtunee synnytykskanavan häiriöistä, lähinnä niin sanotuista nousuvista tulehduksista.

Suomessakin oli tallisynnytyksiä

Jeesuksen syntymän aikoihin synnetyttiin kotona tai ainakin kodin piirissä. Näin tehtiin Suomessakin vielä 1900-luvulle saakka, jolloin nainen saattoi synnyttää tallissa tai navetassa, jopa metsässä (Teramo 1981). Meikäläiseen synnytykskulttuuriin kuuluivat myös ”lapsisauna” tai ”pirttisauna”; nämä sanat esiintyvät jo Kalevalassa. Toisen maailmansodan jälkeen neuvolatoiminnan kehittyessä kotisynnytykset alkoivat vähetä. Vielä vuonna 1941 syntyneistä eli tänä vuonna 70 vuotta täyttävistä kolmannes on syntynyt kotona. Kahta vuosikymmentä myöhemmin vuonna 1961 jo 94,6 % lapsista syntyi synnytyssairaaloissa – tai ”synnytyslaitoksissa” niin kuin näitä yksiköitä yleisesti nimitettiin. Vuoden 1971 jälkeen 99,9 % suomalaislapsista on syntynyt valvotuissa sairaaloissa (Gissler, suullinen tiedonanto). Tämä kehitys on pelastanut tuhansia lapsia ja äitejä. Synnytys on toki luonnollinen tapahtuma, ja valtaosa niistä sujui hyvin ilman sikiö- ja äitivalvontaa tai ilman minkäänlaista lääketieteellistä interventtiota. Aina kaikki ei kuitenkaan mene niin kuin pitäisi. Napanuora voi luistaa esiin ja puristua tai istukka irtaantua jo synnytyksen aikana. Äiti saattaa vuotaa tai kouristella. Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä obstetrisista hätätilan-

KUVA 1. Paavi Johanna synnyttää lapsen. Kuva Boccaccion De Mulieribus Claris -teoksesta arviolta vuodelta 1400 eli noin 500 vuotta synnytyksen jälkeen.

teista. Moderni obstetriikka diagnosoi näitä tilanteita ja pystyy pelastamaan sekä lapsia että äitejä ajoissa annetulla hoidolla. Synnytyksen voidaan sanoa tapahtuneen ilman komplikaatiota vasta parin päivän kuluttua lapsen syntymästä, sillä esimerkiksi pre-eklampsia ja eklampsia saattavat puhjeta vasta synnytyksen jälkeen, vaikka raskaus olisi sujunut ongelmitta. Siksi synnytysten keskittäminen riittävän suuriin ja ympärivuorokautiseen valvontaan pystyviin synnytysyksikköihin on ollut viisasta terveystaloutta.

Matkasynnytykset

Suomi on harvaan asuttu maa, ja turvallista synnytysyksikköä ei kannata rakentaa joka kirkonkylään. Synnytysten keskittäminen edellyttää lasketun ajan luotettavan arvion lisäksi ajoissa alkanutta matkaa synnytyssairaalaan. Tämä ei kuitenkaan aina onnistu. Synnytys saattaa myös käynnistyä niin yllättäen, usein ennenaikaisesti, tai edetä niin nopeasti, että lapsi syntyy joko kotona tai matkalla.

Professori Anna-Liisa Hartikainen ryhmineen tutki suomalaisten naisten suunnitelmattomia muualla kuin sairaalassa tapahtuvia synnytyksiä vuosina 1991–1999 (Viisainen

ym. 1999). Tällainen synnytys tapahtui tutkimusjakson aikana 275 kertaa eli 0,05 prosentissa kaikista synnytyksistä (557 293 synnytystä). Matkalla synnyttäneistä 91 äitiä synnytti terveyskeskuksessa, eli oltiin jo matkalla mutta varsinaiseen synnytysyksikköön ei ennätetty. Autossa (ambulanssi, taksi, oma auto) syntyi 104 lasta. Synnytyksistä 148 alkoi niin yllättäen tai oli niin nopea, että kotoa ei ennätetty lähteä liikkeelle lainkaan. Matkasynnytyksistä suurin osa (64 %) tapahtui maaseudulla, ja Lapin läänissä matkasynnytyksen todennäköisyys on 3,6-kertainen muuhun maahan verrattuna. Pohjois-Suomessa syntyi-kin matkalla 1,7 lasta 1 000:sta. Tämä kaikki tietysti todistaa siitä, että pitkä matka synnytysyksikköön on tärkein matkasynnytykseen altistava taustatekijä. Matkalla syntyneiden lasten syntymäpainoon suhteutettu perinataalikuolleisuus oli kolme kertaa suurempi kuin sairaalassa syntyneiden lasten. Lapsen ennuste oli huonoin, jos hän syntyi kotona eikä äidillä ollut mitään apua käytettävissään. Tämä johtuu tietysti hyvin varhaisten keskossynnytysten suuresta osuudesta tässä ryhmässä. Nämäkin luvut todistavat vahvasti siitä, että kenenkään ei pitäisi syntyä yllättäen kotona tai matkalla synnytysyksikköön. Toisaalta olisi utopistista kuvitella, että matkasynnytyksistä päästäisiin kokonaan, niin äkkiä synnytys voi käynnistyä. Taksissa tulee aina joku suomalainen syntymään, mutta tuskin kuitenkaan tallissa.

Synnytys laivassa, lentokoneessa tai junassa

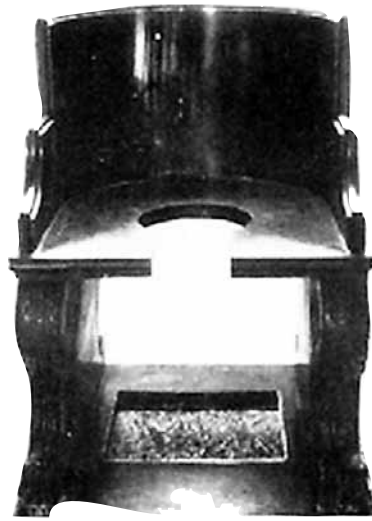
Synnytyslääkärit neuvovat äitejä välttämään turhia matkoja raskauden aikana ja pidättäytymään täysin kaukomatkoista. Raskaushäiriöt voivat yllättää missä raskauden vaiheessa tahansa, tai synnytys saattaa käynnistyä ennenaikaisesti. Silloin olisi turvallisinta olla tutuisissa maisemissa. Raskaana olevat uranaiset toki seilaavat merillä ja lentelevät taivailla työnsä ja usein myös lomamatkailun merkeissä; kaikista eurooppalaisista suomalaiset ovat innokkaimpia matkailijoita.

Oli yllättävää, että Itämerellä purjehtivien laivojen tilastoista ei löytynyt yhtään laivassa

synnyttänyttä suomalaisäitiä. Tämä voi osin johtua hyvin toimivasta meripelastuksesta, sillä synnyttämään alkaneet naiset siirretään helikoptereilla synnytyssairaaloihin. Sen sijaan virolaisäiti synnytti viidennen lapsensa (kyseessä saattoi olla syöksysynnytys) ja ruotsalainen nainen esikoispoikansa Itämeren aalloilla. Päivämäärien ihmeellistä leikkiä oli se, että molemmat lapset syntyivät kesäkuun 11. päivänä mutta peräkkäisinä vuosina 2009 ja 2010. Ruotsalaispoika saattoi kiirehtiä syntymäänsä siksi, että halusi syntyä isänsä syntymäpäivälahjana. Laivayhtiön mukaan laivan lääkärit avustivat synnytyksissä ja lapset syntyivät terveinä ja hyväkuntoisina. Laivayhtiö antoi Kirke-nimen saaneelle tyttövauvalle elinikäisen ilmaisen matkustusoikeuden yhtiön laivoissa, Alberto-poika taas sai lahjaksi vain hupitutin. Tasa-arvovaltuutetulle riittää työmaata perattavaksi!

Finnair ja monet muut lentoyhtiöt eivät suostu lennättämään raskaana olevia viimeisen raskauskuukauden aikana. Sitä varhaisemmassa raskauden vaiheessa olevalta naiselta vaaditaan lääkäriltä saatava matkustuslupa. Ilmeisesti tämä kontrolli toimii hyvin, sillä Finnairin tilastoista ei löytynyt yhtään koneessa synnyttänyttä suomalaista. Ruotsalaiset ovat tässäkin meitä edellä. Ruotsalaisnainen pääsi kuin pääsikin synnyttämään Finnairin koneessa lennolla Bangkokista Helsinkiin. Synnytys sujui ongelmitta, ja miksei olisi sujunut, avustihan siinä matkustajana ollut silmälääkäri. On tietysti mahdollista, että useampikin synnytys on käynnistynyt lentokoneessa, mutta lentoajat ainakin Euroopassa ovat sen verran lyhyitä, että itse synnytys on päästy hoitamaan maan kamaralla.

Obstetriikassa puhutaan niin sanotuista kätketyistä raskauksista eli tilanteista, joissa nainen joko täysin torjuu raskauden omasta tietoisuudestaan tai peittää sen tietoisesti. Useimmat näistäkin naisista päätyvät synnytysyksiköihin, usein tosin mutkien kautta. Muistan erään lääkäriperheen tukevahkon kotiapulaisen, joka tuli perheen lääkäriäidin läheteellä kirurgiseen poliklinikkaan diagnoosilla ”appendicitis acuta?”. Kollega oli laskettanut veren leukosyytitkin, ja suurentunut arvo

KUVA 2. Vatikaanin museossa oleva punainen marmorinen reikätuoli. Paaviksi valitun kivekset tunnusteltiin reiän kautta 900–1500-luvuilla. Kuva Photobucket

tuki hänen mukaansa diagnoosia. Mahakivut hävisivät, kun kotiapulainen synnytti lähes nelikiloisen vauvan – synnyttäjän ja perheen suureksi hämmästykseksi. Tällaisten naisten odottaisi synnyttävän oudoissa paikoissa, esimerkiksi junien vessoissa. Poliisin tilastoissa tällaisia synnytyksiä ei ole. Ehkä terveydenhuolto korjaa kuitenkin omansa ja nämä synnytykset kirjautuvat tilastoihin vain ”sairaalan ulkopuolisena synnytyksenä”.

Paavin synnytys kirkollisessa juhlakulkueessa

Siinä ei ole mitään ihmettä, jos nunna tai abbedissa synnyttää, mutta todellisesta ihmeestä on kyse silloin, kun itse paavi synnyttää ja vielä kesken juhlallisen kirkollisen kulkueen. Näin saattoi tapahtua Roomassa vuonna 857. Paavi Johannes VIII (John VIII, myöhemmin paavi Joan eli paavi Johanna) johti kulkuetta Pietarin kirkosta, kun hän äkkiä synnytti (KUVA 1). Kerrotaan, että hirmustunut väkijoukko raahasi paavia hevosten perässä pitkin Rooman katuja ja repi lopulta paavin raaja raajalta palasiksi. Synnytyksen jälkeen verta satoi kolme päivää ja kolme yötä.

Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism -lehden entinen päätoimittaja, endokrinologi ja lapsen epäselvä sukupuoli -oireyhtymän asiantuntija Maria New on pureutunut tähän tapaukseen hyvin perusteellisesti (New ja Kitzinger 1993). On mahdotonta tietää täysin varmasti, onko paavin synnytys totta vai tarua; asiasta löytyy kunnan kirjoituksia vasta 1200-luvulta eli vajaa 400 vuotta väitetyyn synnytyksen jälkeen. Erään legendan mukaan paavina esiintyikin naispuolinen pyhimys, joka oli tullut raskaaksi – tietysti täysin neitseellisesti. Silti miehenä pidetty paavi saattoi sittenkin synnyttää, ja tästä todistavat esimerkiksi monet katolisen kirkon perinteet. Ensinnäkin Vatikaanin museossa on tänäkin päivänä punainen marmorituoli, jonka istuimen keskiosassa on reikä (KUVA 2). Kirkko ei halunnut toista naispaavia, ja siksi paaviksi valittavan sukupuoli varmistettiin tämän reikätuolin avulla vuosien 1099 ja 1513 välillä. Paaviksi ehdotetun tuli istua tuolille, ja nuorin läsnä oleva kirkon johtomies tunnusteli valitun kivekset tuolissa olevan reiän kautta. Tunnustelijan oli kuulutettava suurella äänellä ”Testiculos habet et bene pidentes” (hänellä on hyvin riippuvat kivekset). Tähän muut valitsijat vastasivat ”Habe ova noster papa” (isämme on hedelmällinen). Toiseksi, Siennan kappelista poistettiin synnyttäneen paavin patsas, tosin vasta 1600-luvulla. Ja kolmanneksi Pietarin kirkosta

lähtevä paavin johtama kulkue kiertää edelleen tarkasti sen paikan, jossa paavin uskotaan synnyttäneen.

Maria New tuli siihen tulokseen, että tämä legenda on kenties sittenkin totta. Paavi saattoi olla naispuolinen pseudohermafrodiitti. Paavi Johannalla oli siis naisen kromosomisto mutta 21-hydroksylaasin puute. Tämä entsyymipuute ohjasi steroidisynteesin androgeenien suuntaan, mistä seurasivat miehiset sukupuoliominaisuudet, kuten äänen mataluus, parta ja niin kookas häpykieli, että se saattoi muistuttaa penistä. Tällaisella naisella on toki emätin, kohtu ja munasarjat, eli hän voisi hyvin synnyttää. Toinen ihme on se, että tällainen nainen olisi onnistunut ovuloimaan ja hedelmöittymään. Reikätuolitestiä tällainen paavi ei läpäisisi, eikä toista synnyttävää paavia olekaan sen koomin nähty. ■

OLAVI YLIKORKALA, synnytyksen ja naistentautien emeritusprofessori
Helsingin yliopisto

KIRJALLISUUTTA

- New MI, Kitzinger ES. Pope Joan: A recognizable syndrome. *J Clin Endocrinol Metab* 1993;76:3–13.
- Teramo K. Savusaunasta monitoroituun synnytysaliin. *Duodecim* 1981;97:1682–8.
- Viisainen K, Gissler M, Roos M, Hartikainen AL. Sairaalan ulkopuolisten synnytysten esiintyvyys ja vastasyntyneiden terveys Suomessa 1990-luvulla. Kongressiesitys, Rovaniemi 1999.